Afdeling
Drechtsteden
Nieuwsbrief
De Spindotter
1e kwartaal 2021

Bestuur KNNV Drechtsteden KvK 24417034

Voorzitter : Frans Beuvens: 078 – 613 72 07
secretaris : Hein Ruiter: 078 – 614 38 60
penningmeester : Ruud Dorst : 078 – 618 37 23
ledenadministratie : Ruud Dorst : 078 – 618 37 23
algemeen lid : Gerard Verroen : 078 – 617 86 80
webmaster : Jan Zellmann: 06 – 48 76 13 09

Bestuur IVN Dordrecht

Voorzitter : Peggy Tanis : voorzitterivndordrecht@gmail.com
Secretaris : VACATURE : secretariaativndordrecht@gmail.com
(secretariaat wordt voorlopig bij toerbeurt waargenomen)
Penningmeester : Ad Wiltenburg : penningmeesterivndordrecht@gmail.com
Ledenadministratie : Ad Wiltenburg : penningmeesterivndordrecht@gmail.com
Algemeen Lid : Leo Jansen : loe.jansen@gmail.com
Webmaster : VACATURE : webmasterivndordrecht@gmail.com
(voorlopig waargenomen door de 3 bestuursleden)
PR : VACATURE (voorlopig door de 3 bestuursleden)

Adres Secretariaat KNNV Drechtsteden
Hein Ruiter, Merwekade 84, 3311 TH Dordrecht
E-mail: secretaris@drechtsteden.knnv.nl
Web pagina: http://www.knnv.nl/drechtsteden

Adres Secretariaat IVN Dordrecht
E-mail: secretariaativndordrecht@gmail.com
Web pagina: https://www.ivn.nl/afdeling/dordrecht

Kopijdata : 1 maart, 1 juni, 1 september, 1 december

Inhoud:

Voorwoord van de voorzitter	1 – 3
Ledenavond lezing KNNV-IVN	3 - 4
Programma KNNV en IVN 1e kwartaal 2021	4 – 6
Afgelasting van alle activiteiten	4 - 6
Werkgroepen: Natuurwerkgroep	6 - 8
Excursieverslagen	9 - 12
Column	12 – 13
Belabberde Waterkwaliteit in Nederland	13 – 15
Vleermuisonderzoek	16 – 22
Beschermde Rivierrombout duikt op	22 - 27
Natuurbeschermers: F.W. van Eeden	28 – 34
Poëtisch beeld van de Nieuwe Dordtse Biesbos	34 - 35
Zuid Limburg in de herfst	36 - 40

Voorwoord Winter 2021

Het was een bijzonder jaar, waarin wij elkaar vrijwel niet gezien hebben. Alleen een aantal natuurwandelingen op de maandagmorgen zijn doorgegaan. Intussen zijn er wel ontwikkelingen in de regio wat betreft de natuur. De gebiedsvisie over de Biesbosch is in ontwikkeling en het totale gebied de Hollandse Delta (Van Gorkum tot de kust) wordt opnieuw ingedeeld. De bedoeling is dat ook natuur behoud en verbetering een onderdeel gaat worden van het beleid. Helaas zijn de natuurverenigingen in dit gebied erg versnipperd. De grote grondeigenaren (boeren, bedrijven, natuurmonumenten etc.) zitten aan tafel om mee te praten. Het lijkt of de natuurverenigingen gedoogd worden. Ze mogen iets van educatie doen.
De visie van de landelijke besturen van het IVN en de KNNV om een grote sterke groene vereniging in Nederland op de kaart te zetten, was uitstekend. Een grote organisatie die met één mond spreekt daar wordt naar geluisterd. . Een nieuwe vereniging dus die invloed zou hebben op het beleid. De directe aanleiding voor een mogelijke fusie tussen IVN en KNNV was het rampzalige beleid van staatssecretaris Henk Bleker. Nadat Bleker de ecologische hoofdstructuur op de schroothoop had gegooid en het desastreuse Plan Aanpak Stikstof had gelanceerd was het de hoogste tijd om de groene gelederen te sluiten.

<u>Ter opfrissing:</u>

Henk Bleker lanceert eigen stikstofplan: ‘Dit biedt boeren pegels en perspectief’

Foto AD.nl

Binnen drie jaar moest de nieuwe vereniging er zijn en aan de afdelingen van IVN en KNNV werd gevraagd om alvast de integratie op te pakken. In Dordrecht leek dat goed haalbaar. Met een nieuwe voorzitter die tevens voorzitter was van de KNNV Drechtsteden zou het samengaan moeten lukken. De samenwerking verliep ook uitstekend. De gezamenlijke excursieprogramma's, ledenavonden en het Nieuwsblad de Spindotter waren tastbare resultaten van goede samenwerking. Ook de koudwatervrees ebde vrij snel weg. [IVN-ers vonden KNNV-ers arrogant en KNNV-ers misten kennis bij IVN-ers] naarmate de mensen elkaar leerden kennen, verdwenen de vooroordelen, omdat beide clubs merkten dat we allemaal het groene hart op de juiste plaats hadden.
Helaas verliep de samenwerking op landelijk niveau minder soepel en na twee jaar werd de fusie afgeblazen. Jammer nadat er zoveel energie in was gestoken. Dordrecht was er klaar voor maar mocht niet verder.

De gebiedsvisie voor de Biesbosch, de ontwikkeling van natuurgebied de Hollandse Delta geven aan dat vooral de grondeigenaren, zoals boeren, bedrijven, natuurmonumenten en het Zuid-Hollands landschap worden gehoord.

Voordeeluitjes.nl de Biesbosch

De versnipperde natuurverenigingen kunnen geen vuist maken waardoor inrichting bepaald wordt door economische belangen en verdienmodellen.

Ikzelf blijf het een gemiste kans vinden dat we niet samen als één krachtige vereniging verder zijn gegaan. Wel is het belangrijk om te kijken of we de KNNV-krachten kunnen bundelen in Zuidwest Nederland. KNNV Voorne heeft de Natuurvereniging Hollandse Delta opgericht. Het is misschien goed om met hen in gesprek te gaan om in ieder geval voor Zuid-Holland-Zuid onze krachten te bundelen.
Ik wens jullie allen een gezond en natuur-actief 2021 toe, waarin we elkaar natuurlijk ontmoeten.

Frans Beuvens
Voorzitter KNNV Drechtsteden

KNNV en IVN Excursie – en lezingen programma t/m december 2021

Op een later moment komende tijd, zal de mededeling gedaan worden vanuit het besturen van IVN en van de KNNV

Drechtsteden wanneer de excursies weer zullen gaan plaatsvinden. Hoewel de deskundigen van het RIVM al veel beperkingen hebben verruimd, wil het bestuur van de KNNV toch nog even in alle rust de situatie bekijken en aanzien, Het eerder besluit om pas per 1 maart 2021 weer enige activiteiten te gaan organiseren, blijft van kracht.
Op dit moment van schrijven heeft het bestuur de reeds alle geplande natuurexcursies gestopt en de vele excursies nog niet vrijgegeven voor publicatie. Dit wordt gedaan om geen valse verwachtingen te scheppen.

Ledenavonden KNNV / IVN

Tot er meer duidelijkheid is over het verloop van de corona pandemie zijn er geen ledenavonden en ook de jaarlijkse, gezamenlijke afsluiting van het afgelopen seizoen zal geen doorgang vinden dit jaar.

Alle activiteiten van IVN Dordrecht en van de KNNV Drechtsteden zijn afgelast tot nader order.

Beste leden en donateurs,

IVN Dordrecht en KNNV Drechtsteden willen op geen enkele wijze bijdragen aan de verspreiding van het Covid-19 (Corona) virus.
Daarom hebben wij tot deze drastische maatregel besloten. Daarbij ook rekening houdend met de adviezen van de regering en het RIVM.
Alle activiteiten in Dordrecht en Zwijndrecht zijn afgelast.
Voor de Algemene Leden Vergadering van beide verenigingen zal later een nieuwe datum bepaald worden.

Wij houden de situatie in de gaten en zullen jullie informeren zodra wij een besluit hebben genomen over het weer aanvangen van de activiteiten in Dordrecht en Zwijndrecht.

Komende excursies in het 1e kwartaal 2021

Voor data en locaties van komende excursies van de KNNV Drechtsteden zult u worden geïnformeerd via de website van de KNNV Drechtsteden en via mail berichten vanuit het bestuur.

Momenteel zullen voorlopig in 2021 geen excursies buiten Dordrecht meer gehouden worden in verband met de nog steeds voorzichtige waarschuwingen vanuit de Rijksoverheid en het RIVM, die ons zijn opgelegd.

Hou dus goed de website van de KNNV Drechtsteden in de gaten. Zodra er vermeldenswaardig nieuws is over activiteiten zal dat op de website en in uw mail postbus te vinden zijn.

ivn natuur educatie
Afdeling Dordrecht

Publieksactiviteiten 1e helft 2021 zijn op dit moment niet beschikbaar door de heersende Corona pandemie en de daarbij door de overheden opgelegde veiligheidseisen.
Wanneer deze gegevens digitaal beschikbaar zijn kunt u zich dan opgeven bij de onderstaande adressen.

Helaas kan door de heersende pandemie geen planning gemaakt worden voor de komende tijd. De excursies met de bekende gidsen staan klaar voor u wanneer de tijd is gekomen dat we weer rondleidingen kunnen gaan geven aan liefhebbers van mooie natuur locaties in Dordrecht.
Wel kunt u natuurlijk zelf, in onze “eigen huislijke kring “gaan wandelen en de natuur aanschouwen in de toegestane wandelgebieden. Ook in deze wintertijd is veel te zien en waar te nemen.

Voor deelname aanmelden via :

excursiesivndordrecht@gmail.com

met opgave van aantal deelnemers, namen, en tel. nummers
Er is een maximum van 10 deelnemers. U ontvangt een bevestiging na aanmelding.

Voor Landgoed Dordtwijk :
S.v.p. vooraf aanmelden : ☎ 078-6166780

Voor de excursies Hooge Biezenplaat, Elzen en Noorderdiepzone:
Vertrek vanaf de parkeerplaats bij Paviljoen “de Viersprong” aan de Oude Veerweg.

Landgoed Dordtwijk :
Verzamelen op de parkeerplaats aan de Dordtwijklaan tegenover het Landgoed.

Oosthaven :
Vertrek vanaf de parkeerplaats van de Oosthaven aan de Nieuwe Merwedeweg.

KNNV vereniging voor veldbiologie

Werkgroep Natuur van de KNNV Drechtsteden.

Wandelen met de Natuurwerkgroep in 2021

Ook in 2021 gaat de **Natuurwerkgroep** van de KNNV-afdeling Drechtsteden de natuur op het Eiland van Dordrecht weer bekijken. Dat doen we eenmaal per maand in de periode maart – november op de eerste maandag van de maand en in slechts

enkele geselecteerde gebieden, zodanig dat je daar maximaal één ochtend bezig bent. We bekijken niet alleen de planten, maar alles wat we op natuurgebied tegenkomen op onze wandeling, dus ook vogels, vlinders, libellen, paddenstoelen etc. Iedereen is welkom bij deze wandelingen, je hoeft geen lid te zijn van de werkgroep. Blijf niet thuis, loop eens een keer mee, het is leerzaam én ontspannend!

Dit jaar leggen we de nadruk op de nieuw aangelegde verbindingszone tussen de Sliedrechtse en de Dordtse Biesbosch, de Noorderdiepzone.
Door dit langgerekte gebied meerdere keren te bezoeken zien we hoe de natuur hier zich de komende jaren gaat ontwikkelen. Let wel op de verschillende vertrekpunten van de wandelingen!

Alle wandelingen beginnen om 9 uur en duren tot circa 12 uur.
Maar let op ! Als het 's morgens om half negen regent of buiig is en verwacht wordt dat het niet spoedig droog wordt, gaat de wandeling **niet** door en proberen we het op de **tweede maandag** van de maand opnieuw.

De planning voor 2021 is als volgt:

Januari	Geen wandeling.
Februari	Geen wandeling.
1 Maart	Noorderdiepzone-midden: verzamelen op het parkeerterreintje op de Van Elzelingenweg net na de brug over het Noorderdiep. De nadruk ligt op de hier overwinterende vogels.
5 April	Noorderdiepzone-oost: verzamelen op het parkeerterrein bij de nieuwe plas tegenover de Oosthaven. Dus op **tweede Paasdag**!
3 Mei	De Elzen, verzamelen bij restaurant De Viersprong. We gaan luisteren naar de

	Nachtegalen en, als ze er weer zijn, de Wielewalen, en natuurlijk naar alle andere vogels hier.
7 Juni	Noorderdiepzone-west: verzamelen op het parkeerterrein links, 100 meter na de kruising Zeedijk en Schenkeldijk.
5 Juli	Tongplaat en Zuidplaatje, verzamelen parkeerterrein Zuidhaven.
2 Augustus	Noorderdiepzone-midden: verzamelen op het parkeerterreintje op de Van Elzelingenweg net na de brug over het Noorderdiep.
6 September	Noorderdiepzone-oost: verzamelen op het parkeerterrein bij de nieuwe plas tegenover de Oosthaven.
4 Oktober	Noorderdiepzone-west: verzamelen op het parkeerterrein 100 meter na kruising Zeedijk en Schenkeldijk.
1 November	De Elzen, verzamelen bij restaurant De Viersprong. We gaan weer paddenstoelen zoeken.
December	Geen wandeling.

Iedereen is van harte welkom op deze wandelingen, hoe meer kennis des te beter de inventarisatie.

Gerard Verroen.

Excursieverslagen

Verslag inventarisatie De Elzen op 2 november 2020

Ondanks de beperkende maatregelen die vanwege corona van kracht zijn hebben we onze inventarisaties op het Eiland van Dordrecht dit jaar gewoon door laten gaan, maar er niet al te veel ruchtbaarheid aan gegeven. Toch was de groep deelnemers deze morgen ongekend groot, namelijk 9 personen. Dus voldoende afstand houdend tussen elkaar zijn we gaan wandelen door het bos park De Elzen.
In deze tijd van het jaar zijn hier redelijk wat paddenstoelen te vinden, hoewel de bodem bestaat uit zeeklei. Maar door het beheer van het laten liggen van het houtafval is in de loop van de tijd een goede voedingsbodem voor paddenstoelen ontstaan. De meeste soorten groeien op afgevallen takken en op de stobben van omgezaagde bomen. Zo zagen we het *Gewoon elfenbankje (Trametes versicolor)* en ook het *Ruig elfenbankje (Trametes hirsuta)* het *Wit oorzwammetje (Crepidotus variabilis)*, het *Takruitertje (Marasmiellus ramealis)*, de *Roestbruine kogelzwam (Hypoxylon fragiforme)*, het Geweizwam (Xylaria hypoxylon),

Roestbruine kogelzwam
(*Hypoxylon fragiforme*)

Geweizwam
(Xylaria hypoxylon)

Gewone zwavelkop (Hypholoma fasciculare) en de *Gele korstzwam (Stereum hirsutum)*. Op de meeste stobben groeide

het *Stobbezwammetje (Kuehneromyces mutabilis),* het zag er uit als een gebakken eitje met een hele dooier, en langs de takken van een vlier het *Echt Judasoor (Auricularia auricula-judae)*. Een aantal keren zagen we de *Zwerminktzwam*

Echt judasoor
(Caprinopsis atramentaria)

Grote kale inktzwam
(*Auricularia auricula-judae)*

(Coprinellus disseminatus), maar ook de *Geschubde inktzwam (Coprinus comatus)* en de *Grote kale inktzwam (Coprinopsis atramentaria)* waren aanwezig. In de met gras begroeide bermen van de paden stonden geen paddenstoelen, maar tussen de bomen buiten de paden ontdekten we ze wel, vooral in het gedeelte waar beuken staan. Daar ontdekten we de *Gewone fopzwam (Laccaria laccata)*, de *Sterspoorvezelkop (Inocybe asterospora)*, het *Vals elfenschermpje (Mycena pearsoniana)*, de *Langsteelfranjehoed (Psathyrella conopilus)* en de *Grauwgroene hertenzwam (Pluteus salicinus)*. Deze laatste zagen we daarna op meer plaatsen in De Elzen en beschouwen we als een leuke waarneming omdat deze soort niet zo vaak gezien wordt.

Langsteelfranjehoed
Pluteus salicinus

Grauwgroene hertenzwam
(Psathyrella conopilus)

De Elzen is een goede groeiplaats voor de *Witte kluifzwam (Helvella crispa)* en die zagen we dan ook volop, soms tot wel 15 cm hoog en zeer dik.

Witte Kluifzwam in verschillende groei stadia (Jan Huijzers)

Langs dit kale pad in het bosgedeelte ontdekten we ook de *Wortelende aardappelbovist (Scleroderma verrucosum)*, de *Helmmycena (Mycena galericulata)*, de *Dooiergele mestzwam (Bolbitius titubans)* en de *Radijsvaalhoed (Hebeloma crustuliniforme)*. Hier, dieper in het bos, groeide op de stammen de *Grijze buisjeszwam (Bjerkandera adusta)*, de *Stijfselzwam (Exidia thuretiana)* en zelfs al het *Fluweelpootje (Flammulina velutipes)*, hoewel het nog geen winter was en het nog niet had gevroren. Op enkele plekken op de grond onder de bomen zagen we mooie exemplaren van de *Asgrauwe koraalzwam (Clavulina cinerea)*.

Stijfselzwam
(Exidia thuretiana)

Asgrauwe koraalzwam
(Clavulina cinerea)

Al met al een mooie serie waarnemingen in dit nog maar 40 jaar jonge kunstmatige bos. Ieder jaar ontdekken we er weer enkele nieuwe soorten, we blijven ermee doorgaan.

Gerard Verroen.

Column

Kleinkunst

Ik had natuurlijk al een klein vermoeden. Niet voor niets heb ik het boek van Rien Poortvliet al helemaal grijs gelezen. Nu ben ik dan toch echt tegen hun behuizingen aangelopen in het natuurbos in wording bij De Elzen. Op sommige plaatsen lijkt het al echt een diep donker bos te worden en de mogelijkheden die dat biedt zijn zodoende niet onopgemerkt gebleven voor nieuwe bewoners.

Deze natuurontwikkeling volg ik al een tijd en typische bosdieren en -planten hebben zich reeds gevestigd of komen er af en toe op bezoek. Reeën en vossen zijn geen uitzondering meer en de wielewaal en de bonte specht worden belaagd door sperwer en havik. Vlaamse gaaien verspreiden eikels en walnoten en de hazelaar wordt door de bosmuis zeer gewaardeerd. Langzaam maar zeker wordt het ooit aangeplante productiebos met snelgroeiende populieren op deze wijze omgetoverd tot gemengd moerasbos. De brede wespenorchis bereikt er een respectabele hoogte, wat misschien nog komt door de vruchtbare kleibodem van weleer. Verder zaaien onder andere vlierbes, meidoorn en sleedoorn zich makkelijk uit. Leuk is dat er ook diverse kreken (Elzen) van nature door het gebied meanderen, het maakt het gebied zeer gevarieerd met mooie doorkijkjes op de vele bruggetjes. Ga je van de paden af dan kun je in het struweel al diverse soorten paddenstoelen vinden. Wat me brengt op mijn laatste ontdekking in dit waardevolle stukje natuur op het eiland van Dordrecht. Daar waar een echt bos ontstaat, volgt vanzelf ook de kabouter. Nu heb ik dus de sporen van hun aanwezigheid met eigen ogen waargenomen. Ze bestaan dus wel degelijk. Het bewijs is onmiskenbaar. Wanneer

je goed oplet en rustig het gebied doorkruisend, scherp om je heen kijkt, dan vind je vanzelf de prachtige deurtjes en huisjes van deze kleinkunstenaars. Het zijn handige donders, die met hun handgereedschap juweeltjes van onderkomens gemaakt hebben. Het is jammer dat ze hun deurtjes van goed hang- en sluitwerk voorzien hebben, waardoor je niet even bij hen binnen kan kijken. Ik heb uiteraard even aangeklopt, maar ze doen duidelijk niet zomaar voor iedereen open. Gelukkig heb ik door Rien een idee hoe het eruit ziet en fantasie is mij ook niet vreemd. Gezien het aantal huisjes lijkt het erop dat deze aanwinst voor het bos zich definitief gevestigd heeft. Dat is goed nieuws voor ons eigen stukje geboomte. Daar waar de kabouter verschijnt, leeft de natuur op. Als echte rentmeesters zorgen ze voor harmonie en geluk. Het is alsof alles en iedereen er vrolijk van wordt. Dit kan ik staven aan het plezier dat mijn gezelschap van middelbare leeftijd beleeft bij het ontdekken van de prachtig geschilderde deurtjes. Tijdens de natuurwandeling is het een speurtocht in een speurtocht geworden. En het enthousiaste, “kijk daar is er weer een!” klinkt net zo vrolijk als wanneer we nog een ijsvogel zien. Ik wil daarom dan ook de kleinkunstenaars bedanken voor het extra plezier dat ik in de Elzen beleef. Foto’s van de paleisjes gaan op de app rond in de familie en ik weet zeker dat dat zal leiden tot meer bezoek. Want iedereen is nieuwsgierig en wordt juist nu graag getrakteerd op vrij toegankelijke openbare kunst. Ik zal dan ook niet verraden hoeveel kabouterhuisjes ik al gezien heb, die ontdekkingstocht laat ik aan jullie. Veel plezier en mocht je toevallig zo’n kleine rakker tegenkomen, laat deze dan alsjeblieft lekker rustig zijn of haar kunstwerk afmaken. Krijgen ze vanzelf vaste bosgrond onder hun kleine voetjes.

Wouter Kramer

Belabberde Waterkwaliteit in Nederland

Nederland staat onderaan de lijst als het gaat om de kwaliteit van het water in sloten, plassen en rivieren. Ook het water in de het waterschap Hollandse Delta, is van een bedenkelijk niveau. Het waterschap heeft al jaren geen aandacht gehad voor de

waterkwaliteit. Er waren en zijn veel goede voornemens en zelfs “aanvalsplannen” verbetering waterkwaliteit. Papier is geduldig en wij weten dat de weg naar de hel geplaveid is met goede voornemens. Het ligt dus niet aan de mooie stappenplannen in dure rapporten, maar vooral aan het niet uitvoeren van de plannen.
Vooral voor de grotere vaarten waren er jaren geleden plannen waarin ecologische doelen stonden beschreven, zoals de concentratie meststoffen, pesticiden, de diepte van het water en het onderhoud. Er is sindsdien niets veranderd. De concentraties pesticiden en meststoffen zijn nog steeds onaanvaardbaar hoog en het water te ondiep. Het onderhoud alleen wat noodzakelijk is voor waterveiligheid.
Voor wat betreft de kleinere sloten en plassen zijn helemaal geen doelen meer vastgesteld. Het uitgangspunt lijkt pappen en nathouden , om vervolgens de nieuwe plannen te maken die ook weer snel naar volgend jaar worden doorgeschoven. Dan verbaast het niet dat Nederland onderaan staat.

Europese waterkwaliteit met status goed volgens Kaderrichtlijn Water, 2019

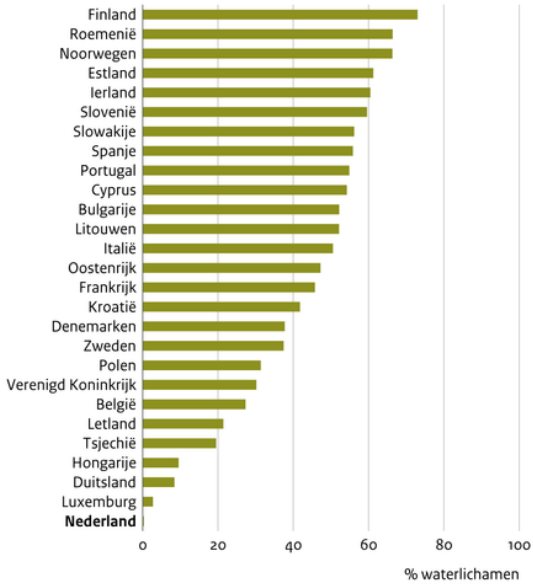

Bron: EEA

PBL/jul20
www.clo.nl/nl1438o8

Er zijn onverantwoordelijke partijen die zelfs de slogan hanteren we kunnen het land beregenen en de gewassen gaan er niet dood van dus het zal wel loslopen met de kwaliteit.

Donkse Laagten Miriam Scha

Ik hoef niet uit te leggen welke partijen dat zijn.
Toch is er een lichtpuntje en dat is **Water Natuurlijk**, de kleine partij in het water schap die als een luis in de pels blijft strijden voor een beter leefmilieu voor plant en dier. O.a. in de natuurgebied de Donkse Laagten lijkt de waterkwaliteit langzaam te verbeteren. In sloten en plassen komen weer meer bijzondere planten en dieren terug.
Gelukkig lijken nu ook andere partijen in het Waterschap wakker geworden want ze steunden een amendement van **Water Natuurlijk** in de vergadering van het Waterschap. Door de meerderheid moet het bestuur aan de slag met verbetering van de waterkwaliteit. Dat is tevens het tweede lichtpuntje. Ook in het bestuur van het waterschap begint men zich te realiseren dat naast de waterveiligheid een tweede, net zo belangrijke taak is, schoon en biodivers water.

Frans Beuvens

Vleermuisonderzoek in de praktijk II - het paarseizoen.

In de Spindotter van het derde kwartaal heb ik uitgelegd hoe het vleermuisonderzoek naar kraam- en zomerverblijfplaatsen in z'n werk gaat. Vanaf ongeveer 15 aug t/m eind oktober wordt er ook onderzoek gedaan naar het paarverblijf en massa-winterverblijf van de vleermuis.

Dit alles staat – per soort - gedetailleerd beschreven in het zgn. vleermuisprotocol.

Dit protocol is opgesteld om onderzoek voor de Wet Natuurbescherming optimaal te laten verlopen.

Het protocol wordt jaarlijks in het zgn. Vleermuisvakberaad geëvalueerd door deskundigen van het Netwerk Groene Bureaus, de Zoogdiervereniging en de Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland (RVO).

functie en onderzoeksconditie *versie maart 2017*	**Pipistrellus nathusii** **ruige dwergvleermuis**	**Pipistrellus pipistrellus** **gewone dwergvleermuis**
paarverblijf- & zwermplaats		
periode van	(15 jul) 15 aug - 1 okt (1 nov)	(15 jul) 15 aug - 1 okt (1 nov)
starttijd t.o.v. zonsondergang [of tijdstip]	(0 min) 60 min na (zo mogelijk later, rond middernacht)	(0 min) 60 min na
eindtijd t.o.v. zonsopkomst *	(1 uur voor), eerder bij kou	0 uur voor, eerder bij kou
aantal & duur veldbezoeken	2 x 2 uur	2 x 2 uur
periode tussen veldbezoeken	tenminste (10) 20 dagen	tenminste (10) 20 dagen
werkwijze bij determinatie	geluidswaarneming, altijd mogelijkheid opname [& sonogram]	geluidswaarneming, altijd mogelijkheid opname [& sonogram]
temperatuur hoger dan	8°C	6°C
windkracht minder dan	5 Bft	5 (tot 6) Bft
maximale neerslag	motregen	motregen

Bron : vleermuisprotocol 2017,
https://www.netwerkgroenebureaus.nl

In de periode vanaf half augustus begint de paartijd voor de **Gewone dwergvleermuis**. De mannetjes Gewone dwergvleermuis roepen tijdens het paarseizoen tijdens de vlucht om zo vrouwtjes te lokken naar hun territorium. Ze verdedigen hun territorium hevig tegen concurrerende mannetjes.

Gewone dwergvleermuis, (Pipistrellus pipistrellus)
bron : ecopedia.be

De lokroepen die ritmisch herhaald worden, klinken in de detector als een soort knorrend geluid bij 15 tot 20 kHz. Ze zijn te onderscheiden van deze van de Ruige dwergvleermuis door het éénlettergrepige karakter (bij de Ruige dwergvleermuizen is er sprake van een tweelettergrepig karakter, wegens de twee delen van de roep bij verschillende frequenties).

Ruige dwergvleermuis, (Pipistrellus Nathusii)
bron : ecopedia.be

De **Ruige dwergvleermuis** roept in de paartijd niet vanuit de vlucht, maar vanaf een vaste paarplaats (bij voorkeur in een holle boom) en produceren aan een hoog tempo de lokroepen waarmee zij vrouwtjes naar hun paarplaats lokken. Die lokroepen worden gedurende lange perioden onafgebroken herhaald.

Na het paren worden de vrouwtjes niet direct zwanger. Zij bewaren het sperma van het mannetje in een speciale klier tot het volgend voorjaar, pas dan wordt het vrouwtje drachtig. Dat doen ze omdat in het voorjaar najaar heel weinig insecten rond vliegen. De moeder en het jong zouden daardoor te weinig eten krijgen, bovendien kost het zwanger zijn in winterslaap veel energie. is het dan ook te koud.

Paarronde 29 september 2020 Wellant college Dordrecht.

Op 29 september heb ik - met een aantal collega ecologen - een paarronde hier in Dordrecht gelopen, bij het Wellant college aan de Noordendijk, waar flink gesloopt moet gaan worden.

De paarronde duurde 2 uur, van 20u20 (zonsondergang) tm 22u20. Aansluitend op 30 september van 0:00 tot 2:00 hebben we ook nog een massa-winterverblijf ronde voor de Gewone dwergvleermuis gelopen. Tijdens een massa-winterverblijf ronde gaat het erom zwermende dieren waar te nemen (zwermen = In korte tijdsperiode invliegen door een (grote) kolonie).

Vooraf had ik ook nu weer de tracks (de precieze locatie, blauwe lijn) van het te onderzoeken complex als .gpx bestand ontvangen en vervolgens geïmporteerd in de app Locus Map Pro.

Zie voorbeeld hieronder. De rode stippen geven bepaalde waarnemingen aan, de gele lijnen de vliegroute van de vleermuizen.

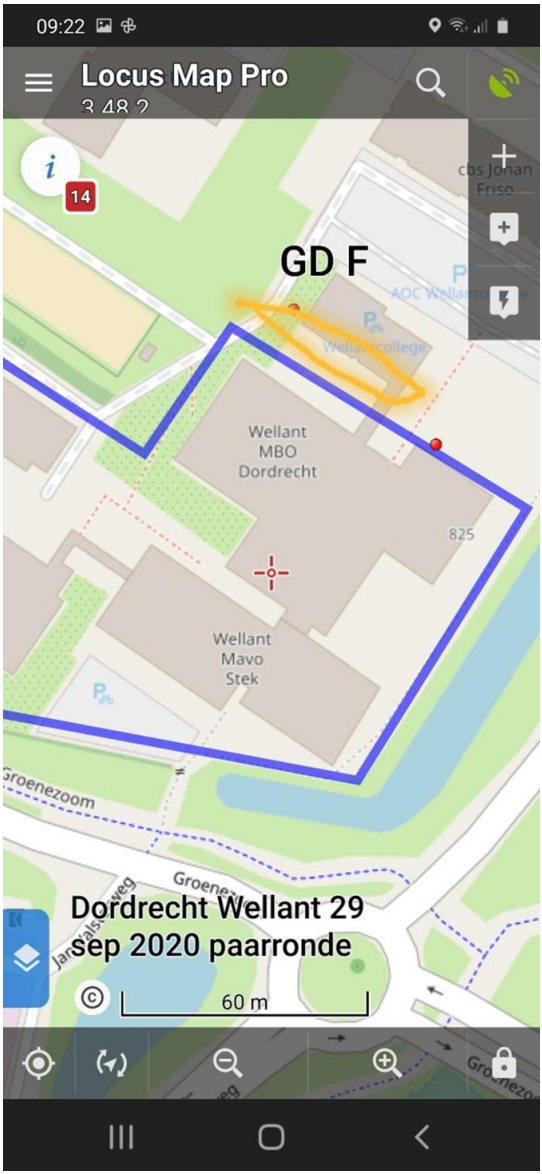

Een mooi voorbeeld van het spectrogram (of sonogram) van de batdetector laat twee soorten vleermuizen tegelijk zien, GD de **Gewone dwergvleermuis <u>met</u>** paarroepjes en RD, de **Ruige dwergvleermuis.**

De reeks verticale lijntjes die niet lager komen dan 50 khz zijn van de GD, de reeks daaronder tot 40 khz van de RD.

De 4 of 5 enkele verticale strepen tot 15 khz zijn de paarroepjes van de GD (de horizontale schaal is in seconden, de verticale in khz)

Vooral als je de opname vertraagd afspeeld geven de paarroepjes een zeer markant en herkenbaar geluid.

Op deze avond waren de vleermuizen zeer goed te zien, foeragerend boven een vijver achter de school.

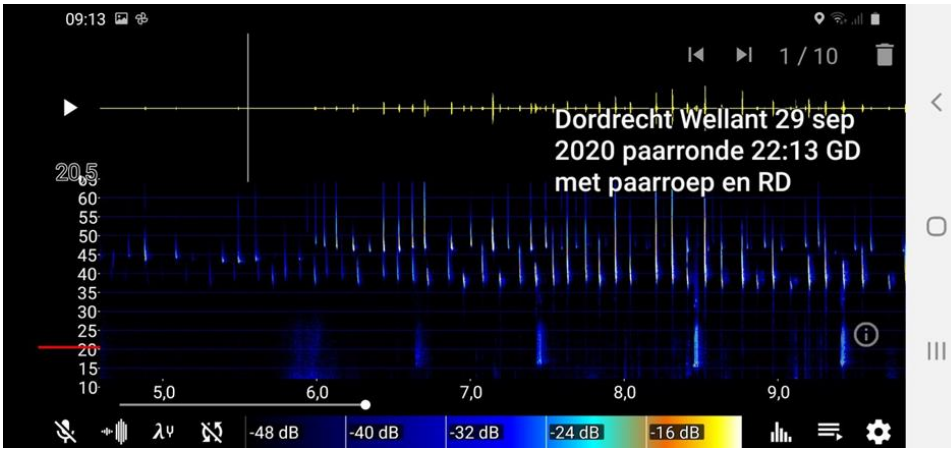

Massa-winterverblijfronde 30 september 2020

De massa-winterverblijfronde van later die nacht leverde – helaas voor ons, fijn voor de opdrachtgever – geen invliegende kolonie vleermuizen op.

Maar wel weer een mooie duidelijk opname van de paarroep van een overvliegende GD !

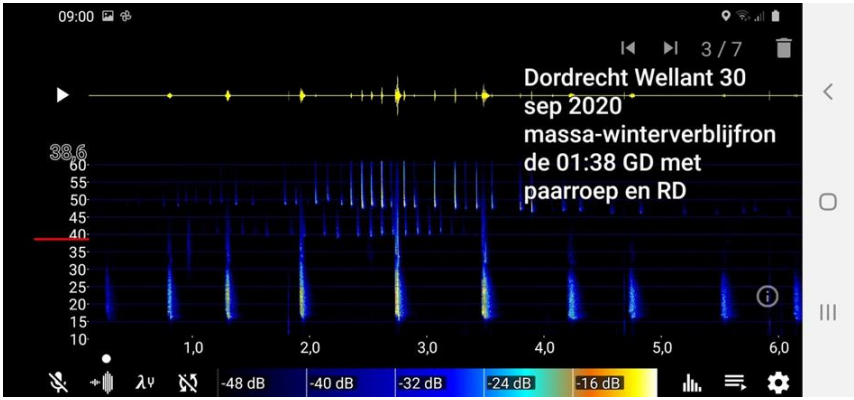

Zie ook :

https://www.ecopedia.be/pagina/vleermuisgeluiden-en-hun-verhaal
https://www.youtube.com/watch?v=YEr9LRxS2HE
https://www.youtube.com/watch?v=UuXfoobvhno

Ruud Dorst

Strikt beschermde Rivierrombout duikt op in haventjes en op de rivieroevers van de Stadswerven in Dordrecht

Gepubliceerd op 25 juli 2019 door Het Wantij

De Rivierrombout is opgenomen in Bijlage II Verdrag van Bern en Bijlage IV Habitatrichtlijn en de doelsoortenlijst en is een soort van het leefgebiedenbenadering (code oranje). Op Bijlage 4 van de Habitatrichtlijn staan de dier- en plantensoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd. Dat wil zeggen dat in de nationale wetgeving moet worden opgenomen dat ze niet opzettelijk gedood of gevangen mogen worden.

Voorkomen in omliggende rivieren het Wantij en Beneden Merwede

Het voorkomen van de Rivierrombout in de Beneden Merwede en

het Wantij was eigenlijk al langer bekend. Voor de Beneden Merwede sinds 1999. In 2000 werd de soort ook vastgesteld op een klein zandstrandje aan Merwede aan de Maasstraat en aan de overzijde in de Papendrechtse oever.

In het Wantij is het voorkomen eerder in 2010 vastgesteld in de monding van de Vlij en in de oever aan de Beekmanstraat. Vanwege de aanwezigheid van geschikt habitat voor deze soort op de werven en de eerdere waarneming lag het voor de hand dat deze soort hier zou leven.

Aanvullende waarnemingen
Omdat het voorkomen van de soort vanwege de planologie voor het gebied mogelijk ontkend zou worden door de gemeente Dordrecht en de historische waarnemingen niet huidig waren is besloten om ook aanvullende waarnemingen te verzamelen.

Op 17 tot en met 19 juli 2019 is daarom gericht gezocht naar zogenaamde exuviae oftewel larve huidjes. Door deze te verzamelen en te tellen kan een indruk verkregen worden van de omvang van de populaties.

Eerste resultaten
Tijdens het eerste bezoek op 17 juli in de haven aan de Beneden Merwede was het meteen raak. Er werden in totaal 12 larvehuidjes verzameld. Het bezoek op 18 juli aan de kleine strandjes op de hellingen leverde 2 huidjes op en een bezoek aan een deel van de Wantij oever 2 huidjes en een imago.

Rivierstrandje in haven langs haven Beneden Merwede. Het beste leefgebied op de werven voor Rivierrombout.

Larvehuidje op Schedefonteinkruid op een strandje bij de hellingen aan de Beneden Merwede.

Oever Wantij. Libellen die tijdens laag water uitsluipen zijn kwetsbaar vanwege de steenstortoever in combinatie met golfslag die door scheepvaart veroorzaakt wordt.

Mislukte uitsluiping op 19-07-2019 in de oever het Wantij door beschadiging van vleugels.

Eerste waarneming van Rivierrombout op het eiland van Dordt aan de Nieuwe Merwede op de Kop van den Ouden Wiel in 1999.

Uitgekleurder imago in stroomdalgrasland op de Kop van den Ouden Wiel in 1999.

Drie fluviatile soorten op de werven
Tijdens de inventarisatie in 2019 zijn nu van drie soorten fluviatiele libellen populaties waargenomen. De uit gebruik genomen haventjes hebben zich door de (vrij) recente natuurontwikkeling ontwikkeld tot geschikte leefgebieden voor deze soorten. Vooral de kleine populatie van de Breedscheenjuffers is bijzonder. De soort is zeer zeldzaam in het westen van het land. De haventjes vormen een belangrijke *stepping stone* voor deze soort naar de Biesbosch en Benedenstroomse natuurgebieden.

Eén reactie op "Strikt beschermde Rivierrombout duikt op in haventjes en op de rivieroevers van de Stadswerven in Dordrecht"

Arno Boesveld schreef:

In tegenstelling tot wat de gemeente Dordrecht in een bericht in het AD op van 20 april 2020 stelde: dat de werven en het energieterrein in de monding van het Wantij al eeuwen geen natuurwaarden hebben blijkt dus niet te kloppen. 11 Rode lijst soorten waarvan er 1 op de lUCN lijst staat als bedreigd en 1 soort die strikt beschermd wordt door de Europese Habitatrichtlijn.

Strikt gezien moet de gemeente rekening houden met deze soort en zijn leefgebied.
Ik ben heel erg benieuwd naar de reactie van de gemeente gezien eerdere ervaringen en het niet serieus nemen van eerdere melding van natuurwaarden in dit gebied en het kappen van bomen zonder de bezwaarprocedure af te wachten.

Zelfs al zouden er geen bedreigde- en beschermde diersoorten leven dan bestaat er toch ook nog zorgplicht voor de natuurwaarden.

Natuurbeschermers en Grondleggers

Biografie van F.W. van Eeden (1829 – 1901)

Bij het horen van de naam Frederik Willem van Eeden denkt men tegenwoordig meestal aan de schrijver Frederik van Eeden en niet aan diens vader, de Haarlemse amateurbioloog, die voluit dezelfde voornamen droeg. De jonge Van Eeden is een generatiegenoot van **Eli Heimans en Jac.P. Thijsse**, het drietal was met elkaar bevriend. Of Heimans en Thijsse de oude Van Eeden ook persoonlijk hebben gekend, is niet duidelijk, maar zeker is dat zij hem beschouwden als een van hun belangrijkste voorgangers.

Van Eeden senior was net als zijzelf een kenner en liefhebber van de inheemse, wilde natuur. Hij kon uitstekend populariseren en schreef als eerste in Nederland over het behoud van natuurterreinen als monumenten der natuur. Hij stierf voordat de georganiseerde natuurbescherming goed en wel van de grond

kwam. Wellicht is hij daardoor als pionier van deze beweging in de vergetelheid geraakt.

Telg van bollenkwekers

Frederik Willem (Frits) van Eeden wordt op 26 oktober 1829 te Haarlem geboren als telg van een oud en befaamd geslacht van bloemen- en bloembollenkwekers. Zijn vader, J.A. van Eeden, geniet plaatselijk hoog aanzien en bekleedt diverse maatschappelijke functies. Frits zou als kind wat ziekelijk zijn geweest en het liefst met zijn neus in de boeken hebben gezeten, maar zijn vader nam hem toch ook regelmatig mee op wandeltochten door het Kennemerland. In ieder geval dateert zijn passie voor de natuur, vooral voor wilde planten, al uit zijn jeugd. De jonge Van Eeden bezoekt het gymnasium, maar een academische studie zit er niet in. Als enige zoon is het vanzelfsprekend dat hij zijn vader zal opvolgen in het bloembollenbedrijf. Dit wordt geen succes. Hij heeft geen aanleg voor handel en het is voor hem dan ook een grote opluchting als hij in 1866, een aantal jaren na de dood van zijn vader, het zieltogende bedrijf aan de Kleine Houtweg kan verkopen aan de plaatselijke firma Krelage.

Frits van Eeden heeft dan al enige tijd een positie als algemeen secretaris van de Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering van Nijverheid. In deze functie kan de voormalige bollenhandelaar zich beter ontplooien, want hij is erudiet en hij spreekt een groot aantal buitenlandse talen. Als secretaris van de Maatschappij legt hij de grondslag voor het Koloniaal Museum te Haarlem, dat in 1871 de deuren opent voor het publiek. Van Eeden wordt de eerste directeur van dit museum, de voorloper van het Tropeninstituut te Amsterdam, en later ook van het Haarlemse Museum van Kunstnijverheid, dat eveneens door zijn toedoen tot stand komt. In zijn gecombineerde functies als secretaris en tweevoudig directeur is de rusteloze en overijverige Van Eeden onvermoeibaar. Hij legt internationale contacten, organiseert tentoonstellingen en publiceert een

stroom artikelen, vooral in het tijdschrift van de Maatschappij van Nijverheid en dat van het Koloniaal Museum.

Onkruid

Terwijl Van Eeden naast zijn drukke werkkring ook actief is in het Haarlemse verenigingsleven, vooral in het letterkundige gezelschap Democriet waar hij zich uitleeft in rijmen en dichten, vindt hij nog altijd tijd voor de natuurstudie. Hij is pas halverwege de twintig als hij zijn eerste botanische artikel publiceert. Tot zijn dood zal hij met groot enthousiasme over de natuur blijven schrijven. In de jaren zestig begint hij aan een serie voetreizen door Nederland om de plantengroei te bestuderen. De verslagen van die tochten in het *Album der Natuur* en deels ook in de *Volksalmanak van 't Nut* trekken in ruime kring de aandacht. Ze worden in 1886 gebundeld onder de titel *Onkruid, botanische wandelingen*. Het enkele malen herdrukte boekje geldt thans als een klassieker voor natuurliefhebbers, maar is ook interessant voor een breder publiek. Van Eeden is een scherp waarnemer. Hij schrijft niet alleen boeiend over flora en vegetatie, maar noteert ook andere zaken die hij op zijn wandelingen tegenkomt en maakt daarbij van zijn hart geen moordkuil.

Bij de verschijning van *Onkruid* is Van Eeden al geruime tijd belast met de samenstelling van de *Flora Batava*, een serie kostbare boeken met gekleurde platen over in Nederland voorkomende gewassen. Deze reeks was in 1800 opgezet door de latere Utrechtse hoogleraar in de kruidkunde Jan Kops en werd nadien voortgezet door andere gerenommeerde botanici. Van Eeden neemt de redactie over van F.A. Hartsen. Hij voltooit het dertiende deel in 1868 en verzorgt de daarop volgende zeven delen. Om gegevens en materiaal te verzamelen, plaatst Van Eeden oproepen in het *Nederlandsch Kruidkundig Archief*, het orgaan van de Botanische Vereniging waarvan Van Eeden lid is. Na de verschijning van het twintigste deel in 1898 meldt hij tevreden dat "door de zorg van mijn vrienden en vriendinnen, weder vele leemten in de Flora Batava [zijn] aangevuld".

Hoewel de belangstelling en kennis van Van Eeden een breed spectrum van de botanie bestrijkt en hij ook studie maakt van gekweekte planten (vooral voedingsgewassen), heeft hij een uitgesproken voorkeur voor wilde planten, de zogenoemde onkruiden. Zijn hart gaat uit naar de ongerepte natuur en de planten in het vrije veld. Hij spreekt zijn afschuw uit over bloemperken met pelargoniums en fuchsia's en aangeharkte paden met stijf afgestoken randen. Van Eeden is in veel opzichten zijn tijd vooruit. Terwijl andere plantkundigen het nog als de gewoonste zaak van de wereld beschouwen om planten, ook zeldzame, uit te rukken om ze daarna thuis te bekijken, vindt Van Eeden dat je de planten in hun eigen omgeving moet bestuderen.

Geluk in de natuur

In het werk van Van Eeden tref je geen verheven verhalen over de rol van de Schepper bij het ontstaan van de natuur. Hij is wars van het christelijk geloof en idealiseert het Germaanse heidendom. Een terugkerend thema in zijn werk is de overtuiging dat het verblijf in de (ongerepte) natuur en beoefening van natuurstudie de mens gelukkiger kan maken. Het is de boodschap die Heimans en Thijsse later ook zullen verkondigen, met het verschil dat beide onderwijzers een groot publiek proberen te bereiken, terwijl Van Eeden zich richt tot mensen die enige opleiding hebben genoten, de 'beschaafde lezers'.

Tijdens het leven van Van Eeden komt de industriële revolutie op gang en hij ziet daarvan de gevolgen, zoals het teloorgaan van ambachtelijk handwerk, met afgrijzen aan. Arme mensen trekken massaal naar de steden, waar ze veelal terechtkomen in erbarmelijke omstandigheden. In zijn allereerste artikel, getiteld Woekerplanten (1854), blijkt dat Van Eeden weinig compassie heeft met het arbeidersproletariaat. Soms maakt hij zelfs uitgesproken denigrerende opmerkingen, zoals in het artikel Salland (1881), eveneens in het *Album der Natuur*, over een bedelaarsgesticht bij Ommen "waar het uitvaagsel des volks

en het ontslagen geboefte een tamelijk lui leven leidt op onze kosten". Toch toont Van Eeden, iemand die voortdurend worstelde met tegenstrijdige gevoelens, soms ook begrip voor de noden van de gewone man. Over dagloners op het platteland schrijft hij bijvoorbeeld: "Het is waar, die menschen hebben weinig behoeften, maar eenige meerdere ontwikkeling, een weinig meer welvaart is voor hen hoogst wenschelijk." Als secretaris van de nijverheidsmaatschappij doet hij tal van pogingen om het lot van arbeiders te verbeteren, onder meer door zich in te zetten voor het onderwijs op huishoud- en ambachtscholen.

Van Eeden ontleent veel van zijn ideeën over de natuur aan de buitenlandse literatuur. Hij is zeer belezen en vooral bewonderaar van het werk en het gedachtegoed van Linnaeus, Rousseau en Goethe. Van Eedens opvattingen over natuurbescherming zijn hoogstwaarschijnlijk eveneens afkomstig van buitenlandse auteurs. In Duitse geschriften wordt al in de achttiende eeuw het woord *Naturdenkmal*, gedenkteken of monument van de natuur, gebruikt om imposante natuurverschijnselen, zoals monumentale bomen, aan te duiden. Bij onze oosterburen groeit in die tijd de overtuiging dat belangrijke natuurobjecten evenzeer bescherming behoeven als belangrijke bouwwerken. In Nederland is Van Eeden de eerste die over dit onderwerp schrijft. Reeds in de jaren zestig trekt hij een vergelijking tussen het restant van de vroegere duinflora en de bouwvallen van de ridderkastelen. In 1880 schrijft hij naar aanleiding van het verlies van het Beekbergerwoud: "Dit bosch had als monument van de voormalige natuur van ons land niet minder waarde dan oude gebouwen voor de geschiedenis der vaderlandsche kunst." In diverse andere publicaties gaat hij dieper in op de houding van de mens tegenover de natuur.

Grondlegger van de Nederlandse natuurbescherming

Evenals vele andere natuurliefhebbers geeft Van Eeden blijk van een dualistische houding tegenover de natuur en de natuurbescherming. Hij houdt van ongerepte natuur en

wildernis, maar beseft tegelijkertijd dat de mens zich alleen vrij voelt in de natuur die hij zelf heeft gevormd. Hij verzet zich tegen de ontginningen van woeste gronden, maar erkent ook dat die soms nodig zijn om landbouw en dus welvaart te bevorderen. Van Eeden neemt, samen met anderen, enkele initiatieven ter bescherming van (nuttige) vogels. Zijn verdienste voor de Nederlandse natuurbescherming zit echter vooral in het feit dat hij zijn landgenoten erop wijst dat de Nederlandse natuur een geheel eigen schoonheid bezit en de moeite waard is om te bewaren. Met zijn beschouwingen inspireert hij mensen als Thijsse om zich actief in te zetten voor het behoud van de natuur.

Na de dood van Van Eeden, op 4 mei 1901, verzamelen zijn vrienden van de Haarlemse natuurhistorische vereniging de mooiste wilde bloemen van het Kennemerland. Van *Arum italicum*, *Anemone nemorosa*, *Lamium album*, *Viola tricolor*, *Primula acaulis* en vele andere 'onkruiden' vlechten zij een krans die op het graf wordt gelegd. Kort daarvoor, nog tijdens het leven van Van Eeden, hadden Heimans en Thijsse hun waardering voor zijn werk tot uitdrukking gebracht door het volgende citaat van hem op te nemen in de aanhef van hun *Wandelboekje voor natuurvrienden*. "De plant is een onafscheidelijk deel van het landschap, hetzij bosch, weide, veen, moeras of gebergte. Zij moet bestudeerd worden in het landschap als levend individu. Eerst dan geeft hare studie dat onwaardeerbare genot (door Linnaeus gevoeld, toen hij de botanie de *Amabilis Scientia* noemde), dien onwederstaanbare drang naar de vrije natuur… (en wat zoo noodig is voor ieder…) harding tegen klimaat en vermoeienis, voetreizen, sport in practischen zin, zich gewennen aan weer en wind, aan ontberingen."

Van Eeden, die tijdens zijn leven tal van onderscheidingen ontving, wordt na zijn dood vrij snel vergeten. Vooral dankzij Thijsse, die in zijn publicaties het pionierswerk van Van Eeden nogal eens naar voren brengt, blijft de herinnering aan de

Haarlemse natuurkenner nog enigszins levend. Thijsse had ook de hem aangeboden wilde plantentuin in Bloemendaal de Van Eeden's Hof willen noemen. Thijsse schrijft hierover: "Altijd voelde ik den ouden van Eeden naast mij." Vanwege de verwarring met de Hof van Eden, wordt besloten het terrein de naam Thijsse's Hof te geven.

Zie ook: Marga Coesèl (2018). *Frederik Willem van Eeden, pionier van de natuurbescherming*. Heimans en Thijsse Reeks deel 4 (KNNV-Uitgeverij, Zeist).

Marga Coesèl, Joop Schaminée en Lodewijk van Duuren (2007). *De natuur als bondgenoot. De wereld van Heimans en Thijsse in historisch perspectief (*KNNV-uitgeverij, Zeist) pag. 40-43.

"Poëtisch beeld, de Nieuwe Dordtse Biesbosch"

In het vorige nummer van de Spindotter las u een boeiend verhaal van Leo Marinissen over de ontwikkeling van libellensoorten in de Nieuwe Dordtse Biesbosch. Daar kwam uit naar voren dat er al meteen in 2019 sprake was van een spectaculair jaar. Bijzondere juffers en pioniers als de zwervende heidelibel werden volop waargenomen. Ook prachtige soorten als de vuurlibel en zuidelijke keizerlibel kwamen voorbij [overigens werd door de redacteur van de Spindotter de ondertiteling van zuidelijke en grote keizerlibel verwisseld]
Ook in 2020 werden er veel (34) soorten gezien en dat gold niet alleen voor libellen, maar ook voor vogels, plantensoorten, insecten en amfibieën.

Dat laatste was aanleiding voor dichter Marieke van Leeuwen en ondergetekende om eens uitgebreid dat nieuwe gebied in te duiken en te zien wat zich daar allemaal ontwikkelde.
Het resultaat daarvan is samengebracht in de fraaie natuur dichtbundel waar tientallen dieren dichterlijk bezongen worden en waar een bont gezelschap aan vogels, insecten en amfibiën in

de vorm van creatief fotowerk voorbij zoemt, zwemt, kruipt en zweeft!
Naast het genot van woord en beeld is de boodschap onmiskenbaar:
Daar waar we de natuur de ruimte geven, ontvouwt zich een prachtige nieuwe cyclus van pioniervegetatie, insecten, plantendiversiteit, vogeltjes, waad- en roofvogels; een feest om te observeren en mee te maken.
De natuurbundel geeft ook informatie over het ontstane gebied en de waarnemingen die daar zijn vastgelegd. In de boekhandels in Dordrecht e.o. en op het internet is het boek te verkrijgen:
https://probook.nl/boekwinkel/poetisch-beeld/
U mag mij als trouwe natuurvriend en lid van de KNNV afdeling Drechtsteden uiteraard ook persoonlijk benaderen:
http://miriamsphotoworld.blogspot.com/
Onderstaand een eerste impressie: de voorzijde en twee binnenpagina's.

Miriam Scha

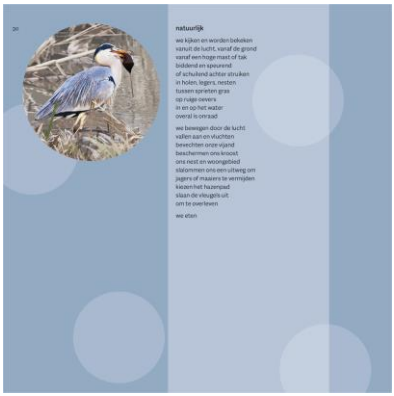

Zuid Limburg in de herfst

Omdat het half november nog bijzonder zonnig weer was met bijna zomerse temperaturen hebben we nog een paar heerlijke wandelingen gemaakt in het Limburgse heuvelland. De herfst in Zuid Limburg hadden we nog niet eerder meegemaakt. De herfstkleuren en -geuren, waren een prachtige ervaring. In de kale bomen zijn de maretakken (Viscum album)prachtig te zien tegen de blauwe lucht

Maretak

Het gebied kenden we uit eerdere lente-wandelingen goed, maar het ziet er in dit jaargetijde wel heel anders uit. De inktzwarte bessen van de liguster (Ligustrum vulgare), de prachtige paarsblauwe pruimen van de sleedoorn (Prunus spinosa), het rose en oranje van de kadinaalsmuts(Euyonimus europaeus)

Kardinaalsmuts

Sleedoorn

Bladeren Gelderse roos

en de herfstkleuren van de bladeren van Gelderse roos (Viburnum opulus) en Amerikaanse eik(Quercus rubra) laten geen misverstand bestaan over het jaargetijde. Toch bloeien er nog heel veel planten zoals de koekoeksbloem (Silene dioica), beemdkroon (Knautia arvensis, cichorei (Cichorium intybus) en de bekende late bloeiers als klein kruiskruid (Senecio vulgaris), gekroesde melkdistel (Sonchus asper) en kaal knopkruid (Galinsoga parviflora).

Dagkoekoeksbloem

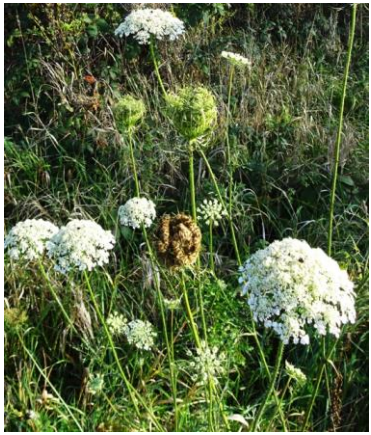
Peen

Met de paddenstoelen is het wat minder. Wel zijn er nog veel te zien maar de meesten staan er niet meer zo florissant bij, We treffen nog een mooie kogelhoutskoolzwam (Daldinia concentrica).

Kogelhoutskoolzwam

Met het mooie weer liepen er op zondag langs de Geul wel wat wandelaars, maar de doordeweekse dagen was het stil en konden we genieten van wintergasten zoals de kramsvogels (Turdus pilaris), grote lijsters (turdus viscivorus) en koperwieken (Turdus iliacus).

Koperwiek

Grote lijster

Ook diverse roofvogels cirkelden in de blauwe lucht, zoals de buizerd (Buteo buteo) en torenvalk (Falco tinnunculus)
Kenmerkend in het Zuid-limburgse lans zijn ook de vele kraaien (Corvus corone) en de roek (Corvus frugilegus)
Verrassend was het om ook nog veel insecten en andere kruipende en vliegende kleine beestjes te zien.
Diverse vlinders, waaronder de atalanta (Vanessa atalanta) Maar ook zweefvliegen de snorzweefvlieg (Episyrphus balteatus) en de

schorszweefvieg (Mesembrina meridiana), spinnen, libellen, wantsen en slakken, zoals de zwarte wegslak(Arion hortensis)

Torenvalk

Buizerd

Snorzweefvlieg

Schorszweefvlieg

Zuid limburg wordt gekenmerkt door een grote biodiversiteit. Ook merkten we dat er veel gedaan wordt om de voor Nederland heel bijzondere biotopen te herstellen en behouden. Natuurmonumenten maakt het Geuldal geschikt voor wandelaars maar is gelijk bezig om maaibeleid aan te passen en zo de diversiteit te verbeteren. Ook lopen er verschillende projecten om bepaalde soorten te behouden, door hun leefomgeving te herstellen. zoals voor de korenwolf. Het cultuurlandschap wat ook bijzonder waardevol is wordt op verschillende plaatsen weer hersteld. De grootschalige landbouw wordt waar mogelijk een halt toegeroepen om de waardevolle natuur- en cultuurlandschappen in stand te houden. Het was een heerlijk wandelweekje.

Frans Beuvens

Algemene informatie

Auto-excursies

De verzamelplaats voor excursies **buiten** Dordrecht is aan de zuidzijde van het centraal station bij de stationsingang. Het streven is zoveel mogelijk te carpoolen.

Aan- en afmelden voor excursies

Bij de excursies **buiten** Dordrecht is vermeld bij wie men zich moet aanmelden op de **avond voorafgaand aan de excursie**. Indien u onverhoopt toch niet mee kan, dient u zich weer af te melden, anders staan we bij vertrek voor niets op u te wachten.

Dia- en lezingenavonden KNNV / IVN

De lezingen worden gehouden in het NMC-Weizigt, Van Baerle-plantsoen 30, 3314 BH Dordrecht. De zaal is 19:30 open en sluit uiterlijk 22:30.

Penningmeester en Ledenadministratie KNNV:

Ruud Dorst, Campanula 3 – 19, 3317 HB Dordrecht.
E-mail : ledenadministratie@drechtsteden.knnv.nl
NL63 INGB 0000 6945 70 t.n.v. KNNV Drechtsteden te Dordrecht.
Uw lidmaatschap loopt van januari t/m december. Afmelden dient schriftelijk plaats te vinden voor 1 november.

Contributie

Contributie voor 2020: € 32,00 voor leden; € 13,00 voor huisgenootleden en € 7,90 voor leden van andere KNNV-afdelingen. Bij een volledig lidmaatschap is men meteen lid van de landelijke KNNV, ontvangt men het tijdschrift Natura en kan men tegen ledenprijs boeken en natuurgidsen van de KNNV-uitgeverij bestellen.

Colofon IVN Dordrecht

Donateur van IVN Dordrecht: bij een jaarlijkse donatie van minimaal € 15,00 krijgt u:
=> Per email “Nieuwsbrief de Spindotter” van IVN Dordrecht en KNNV Dordrecht
=> Gratis toegang tot de IVN/KNNV-ledenavonden met interessante lezingen & presentaties
=> Recht op deelname aan de IVN Dordrecht ledenactiviteiten
Lidmaatschap IVN Dordrecht en daarmee tevens lid van Landelijk IVN:
Kosten: € 24,00 p jaar of € 2,00 p maand (alleen indien automatische afschrijving)
U heeft recht op de bovenstaande zaken als donateur PLUS:
=> 4 maal per jaar per post het magazine “Mens en Natuur”: www.ivn.nl/mens-en-natuur
=> Nieuwsbrief van de landelijke IVN organisatie
=> Stemrecht in de jaarlijkse algemene ledenvergadering

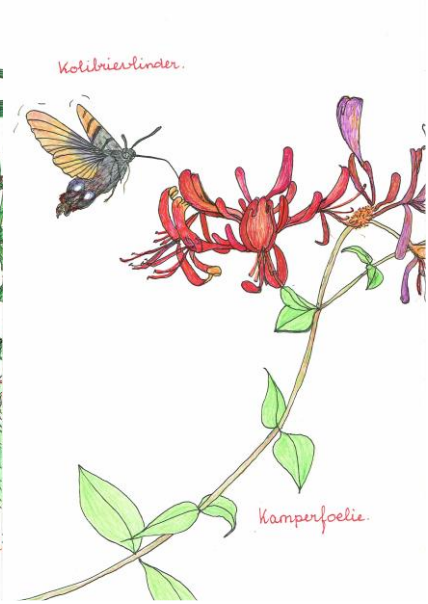
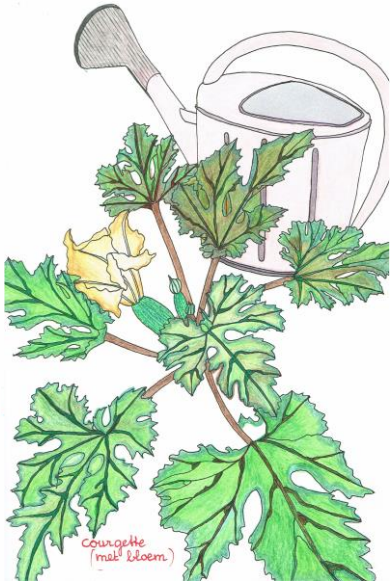
Het kleine leven ingekleurd